SCIENCE HUB REVIEW
2026
Volume 1
Issue 5
www.sciencehubreview.uz
ILMIY ELEKTRON JURNAL

UZLUKSIZ TA’LIM VA SHAXSNING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIK

Baxtiyorova Marjona Sherzod qizi

ChDPU Turizm fakulteti talabasi

bakhtiyarovamarjon@gmail.com

Abdixodirova Go‘zal Erali qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Pedagogika fakulteti, Umumiy pedagogika kafedrasi o‘qituvchisi

gozalabdixodirova@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada uzluksiz ta’lim va shaxsning uzluksiz rivojlanishi o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Uzluksiz ta’limning mazmun-mohiyati, asosiy tamoyillari hamda insonning intellektual, ma’naviy, ijtimoiy va kasbiy kamolotidagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, formal, noformal va informal ta’lim shakllarining shaxs rivojlanishiga ta’siri, mustaqil ta’lim olish va o‘zini o‘zi rivojlantirish kompetensiyalarining ahamiyati ochib beriladi. Zamonaviy jamiyatda bilim va ko‘nikmalarning muntazam yangilanib borishi sharoitida hayot davomida ta’lim olish zarurati asoslanib, uzluksiz ta’lim samaradorligini oshirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar

uzluksiz ta’lim, shaxs rivojlanishi, hayot davomida ta’lim olish, mustaqil ta’lim, intellektual salohiyat, kasbiy kompetensiya, o‘zini o‘zi rivojlantirish, ta’lim sifati, raqamli ta’lim, shaxs kamoloti.

Аннотация

В данной статье проводится научно-теоретический анализ взаимосвязи непрерывного образования и непрерывного развития личности. Раскрываются сущность и основные принципы непрерывного образования, а также его роль в интеллектуальном, духовном, социальном и профессиональном становлении человека. Особое внимание уделяется влиянию формального, неформального и информального образования на развитие личности, значению самостоятельного

обучения и компетенций саморазвития. Обосновывается необходимость обучения на протяжении всей жизни в условиях постоянного обновления знаний и навыков в современном обществе. Кроме того, предлагаются рекомендации, направленные на повышение эффективности системы непрерывного образования.

Ключевые слова

непрерывное образование, развитие личности, обучение на протяжении всей жизни, самостоятельное обучение, интеллектуальный потенциал, профессиональная компетентность, саморазвитие, качество образования, цифровое образование, становление личности.

Abstract

This article presents a theoretical analysis of the relationship between lifelong learning and continuous personal development. It explores the essence and fundamental principles of lifelong education, as well as its role in an individual's intellectual, moral, social, and professional development. Particular attention is paid to the contribution of formal, non-formal, and informal learning to personal growth and to the importance of independent learning and self-development competencies. The article also highlights the necessity of lifelong learning in modern society, where knowledge and skills are constantly changing and evolving. Furthermore, it offers recommendations for improving the effectiveness of lifelong education and creating better opportunities for individuals to develop their abilities throughout their lives.

Keywords

lifelong learning, personal development, lifelong education, independent learning, intellectual potential, professional competence, self-development, quality of education, digital education, personal growth.

Kirish

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda insonning bilim va ko‘nikmalari ma’lum bir ta’lim bosqichi bilan cheklanib qolmasligi zarur. Chunki jamiyatdagi iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik o‘zgarishlar insondan doimiy ravishda yangiliklarni o‘zlashtirishni, mavjud bilimlarini takomillashtirishni hamda yangi sharoitlarga moslashishni talab qilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, uzluksiz ta’lim nafaqat ta’lim tizimining muhim tamoyili, balki shaxsning butun hayoti davomida rivojlanishini ta’minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

An’anaviy qarashlarda ta’lim ko‘pincha maktab, kollej yoki oliy ta’lim muassasasida bilim olish bilan bog‘langan. Zamonaviy yondashuv esa ta’limni inson hayotining barcha davrlarini qamrab oluvchi uzluksiz jarayon sifatida talqin qiladi. Bunda shaxs faqat o‘qituvchi yoki ta’lim muassasasi orqali emas, balki mustaqil izlanish, mehnat faoliyati, oilaviy muhit, ijtimoiy munosabatlar va kundalik tajriba orqali ham rivojlanadi.

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-sonli “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida ta’limning uzluksizligi va izchilligi, shuningdek, insonning butun hayoti davomida ta’lim olishi asosiy tamoyillar qatorida belgilangan. Qonunning 6-moddasida ta’lim tizimining yagona va uzluksiz ekanligi qayd etilgan.[1] Bu esa uzluksiz ta’limning mamlakat ta’lim siyosatidagi huquqiy va tashkiliy ahamiyatini ko‘rsatadi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, uzluksiz ta’lim va shaxs rivojlanishi bir-birini to‘ldiruvchi, o‘zaro ta’sir ko‘rsatuvchi jarayonlardir. Ta’lim shaxsning rivojlanishi uchun zarur shart-sharoit yaratadi, rivojlanayotgan shaxs esa yangi bilimlarni egallash va o‘z imkoniyatlarini kengaytirishga intiladi.

Uzluksiz ta’lim — insonning yoshidan, ijtimoiy mavqeyidan yoki egallagan kasbidan qat’i nazar, butun hayoti davomida bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalarini shakllantirib borish jarayonidir. Ushbu tushuncha ta’limni faqat muayyan davr yoki muassasa bilan chegaralamaydi. Aksincha, inson hayotining turli bosqichlarida yuzaga keladigan ehtiyojlar, qiziqishlar va maqsadlarga muvofiq ravishda o‘rganish imkoniyatlarini qamrab oladi.

UNESCOning Uzluksiz ta’lim instituti yondashuviga ko‘ra, hayot davomida ta’lim olish barcha yosh guruhlarini, ta’limning turli bosqichlarini, o‘rganish shakllarini hamda inson faoliyat yuritadigan turli muhitlarni qamrab oladi.[2] Demak, ta’lim jarayoni maktab yoki universitet bilan yakunlanmaydi. Inson oilada, ish joyida, jamoada, turli kurslarda va mustaqil faoliyat davomida ham yangi bilimlarni egallashi mumkin.

Uzluksiz ta’limning muhim xususiyatlaridan biri uning izchilligidir. Ya’ni ta’limning har bir bosqichi avvalgi bosqichda shakllangan bilim va ko‘nikmalarga tayanadi hamda keyingi rivojlanish uchun asos yaratadi. Masalan, maktabgacha ta’limda shakllangan

[1] O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, 4-, 6-, 7- va 19-moddalar.

dastlabki tasavvurlar umumiy o‘rta ta’limda kengayadi, oliy ta’limda esa nazariy bilimlar chuqurlashtirilib, kasbiy kompetensiyalar bilan boyitiladi. Keyingi bosqichlarda qayta tayyorlash, malaka oshirish va mustaqil o‘rganish orqali shaxs o‘z bilimlarini yangilab boradi.

Uzluksiz ta’limni amalga oshirishda uchta asosiy o‘rganish shakli muhim o‘rin tutadi:

Formal ta’lim — davlat yoki tegishli vakolatli tashkilotlar tomonidan tan olingan ta’lim muassasalarida belgilangan dastur, reja va talablar asosida tashkil etiladigan ta’lim jarayonidir. Maktab, professional ta’lim va oliy ta’lim muassasalaridagi o‘qish bunga misol bo‘ladi.

Noformal ta’lim — turli o‘quv kurslari, seminarlar, treninglar, kasbiy rivojlanish dasturlari va boshqa maqsadli ta’lim faoliyatlari orqali amalga oshiriladi. Bunday ta’lim shaxsning muayyan ehtiyojiga mos bilim va ko‘nikmalarni egallashiga yordam beradi.

Informal ta’lim — insonning kundalik hayoti, muloqoti, mehnat faoliyati, kuzatishlari, shaxsiy tajribasi va mustaqil izlanishlari davomida bilim olishini anglatadi. Masalan, kitob mutolaa qilish, ta’limiy videolarni o‘rganish yoki yangi texnologiyalardan foydalanishni mustaqil o‘zlashtirish informal ta’lim ko‘rinishlaridir.

Mazkur shakllar bir-biridan farq qilsa-da, ularning umumiy maqsadi shaxsning bilim va imkoniyatlarini kengaytirishdan iborat. Ularning o‘zaro uyg‘unligi uzluksiz ta’limning samaradorligini oshiradi.

Shaxs rivojlanishi murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, unda intellektual, ma’naviy-axloqiy, ijtimoiy, psixologik va kasbiy o‘zgarishlar o‘zaro bog‘liq holda kechadi. Uzluksiz ta’lim ushbu yo‘nalishlarning har biriga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Birinchidan, uzluksiz ta’lim shaxsning intellektual rivojlanishini ta’minlaydi. Doimiy bilim olish insonning fikrlash doirasini kengaytiradi, tahlil qilish, taqqoslash, muammolarga yechim topish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ayniqsa, mustaqil izlanish va tanqidiy fikrlashga asoslangan ta’lim jarayoni insonni tayyor ma’lumotlarni qabul qiluvchi emas, balki bilimni izlaydigan, tahlil qiladigan va amaliyotda qo‘llay oladigan faol subyektga aylantiradi.

Ikkinchidan, uzluksiz ta’lim kasbiy rivojlanish uchun muhim shart hisoblanadi. Mehnat bozori talablarining o‘zgarishi, yangi texnologiyalarning joriy etilishi va

kasblarning mazmunan yangilanishi mutaxassislardan o‘z bilimlarini muntazam takomillashtirishni talab qiladi. Shu sababli oliy ta’lim diplomiga ega bo‘lish kasbiy rivojlanishning yakuniy nuqtasi emas, balki keyingi o‘rganish jarayonining muhim bosqichidir. Malaka oshirish, qayta tayyorlash va yangi kasbiy ko‘nikmalarni egallash insonning mehnat faoliyatida raqobatbardosh bo‘lishiga xizmat qiladi.

Uchinchidan, uzluksiz ta’lim ma’naviy-axloqiy kamolotga ham ta’sir ko‘rsatadi. Inson turli bilim sohalarini o‘rganish orqali o‘z dunyoqarashini kengaytiradi, jamiyatdagi hodisalarga ongli munosabat bildirishni o‘rganadi. Adabiyot, tarix, falsafa, san’at va boshqa fanlarni o‘zlashtirish shaxsda insonparvarlik, mas’uliyat, bag‘rikenglik va ijtimoiy faollik kabi fazilatlarning rivojlanishiga zamin yaratadi.

To‘rtinchidan, uzluksiz ta’lim ijtimoiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlaydi. Doimiy o‘rganishga intiladigan inson turli ijtimoiy vaziyatlarga moslasha oladi, samarali muloqot qiladi, jamoada ishlash va o‘z fikrini asoslash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa uning jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga yordam beradi.

Shunday qilib, uzluksiz ta’limning shaxs rivojlanishiga ta’siri faqat bilim hajmining ortishi bilan belgilanmaydi. Uning haqiqiy samarasi insonning fikrlash tarzi, qadriyatlari, xulq-atvori, kasbiy faoliyati va hayotiy qarorlarida namoyon bo‘ladi.

Uzluksiz ta’lim va shaxsning uzluksiz rivojlanishi mazmunan bir-biriga yaqin bo‘lsa-da, ular aynan bir tushuncha emas. Uzluksiz ta’lim — bilim va kompetensiyalarni egallash uchun yaratilgan imkoniyatlar, shart-sharoitlar hamda jarayonlar majmuasi bo‘lsa, shaxsning uzluksiz rivojlanishi — insonning butun hayoti davomida intellektual, ma’naviy, ijtimoiy va kasbiy jihatdan takomillashib borishidir.

Ularning o‘zaro bog‘liqligi ikki tomonlama xususiyatga ega. Bir tomondan, ta’lim shaxs rivojlanishining muhim omili sifatida namoyon bo‘ladi. Ikkinchi tomondan, shaxsning rivojlanishga bo‘lgan ehtiyoji uni yangi bilimlarni izlashga, o‘z ustida ishlashga va ta’lim jarayonida faol ishtirok etishga undaydi.

Bu bog‘liqlikni quyidagi ketma-ketlik orqali izohlash mumkin:

Ta’lim olish → bilim va ko‘nikmalarni egallash → shaxsiy imkoniyatlarni kengaytirish → yangi ehtiyoj va maqsadlarning shakllanishi → yana bilim olish va o‘zini rivojlantirish.

Mazkur jarayon doimiy ravishda takrorlanib, shaxsning rivojlanishiga xizmat qiladi. Masalan, xorijiy tilni o‘rganayotgan inson dastlab oddiy muloqot ko‘nikmalarini egallaydi. Keyinchalik ushbu bilim uning yangi adabiyotlarni o‘qishi, xalqaro axborot manbalaridan foydalanishi, boshqa madaniyatlarni o‘rganishi va kasbiy imkoniyatlarini kengaytirishiga yordam beradi. Natijada dastlabki ta’lim faoliyati yangi rivojlanish ehtiyojlarini yuzaga keltiradi.

UNESCO tomonidan ilgari surilgan ta’limga oid yondashuvlarda insonning bilim olish, faoliyat yuritish, birgalikda yashash va shaxs sifatida kamol topish imkoniyatlariga alohida e’tibor qaratiladi.[2] Bu yondashuv ta’limning faqat kasbiy tayyorgarlik bilan cheklanmasligini, balki insonning har tomonlama rivojlanishini ham ko‘zda tutishini ko‘rsatadi.

Demak, uzluksiz ta’lim shaxs rivojlanishining tashqi va tashkiliy asoslarini yaratadi, shaxsning o‘zini rivojlantirishga intilishi esa ta’lim jarayonining ichki harakatlantiruvchi kuchi bo‘lib xizmat qiladi.

Bugungi kunda uzluksiz ta’lim samaradorligini oshirish uchun ta’lim jarayonini insonning shaxsiy ehtiyojlari, qobiliyatlari va kelajakdagi maqsadlari bilan uyg‘unlashtirish zarur. Bunda bir necha muhim yo‘nalishlarga e’tibor qaratish lozim.

Birinchi yo‘nalish — mustaqil ta’lim olish madaniyatini shakllantirish. Shaxsga faqat tayyor bilimlarni berish yetarli emas. Uni kerakli ma’lumotni mustaqil topish, ishonchli manbalarni tanlash, o‘rganganlarini tahlil qilish va amaliyotda qo‘llashga o‘rgatish muhimdir. Mustaqil ta’lim insonda mas’uliyat, tashabbuskorlik va o‘z faoliyatini rejalashtirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

---

[2]UNESCO. Learning: The Treasure Within. 1996. Ta’limning inson kamolotidagi o‘rni va uning asosiy yo‘nalishlariga oid qarashlar.

Ikkinchi yo‘nalish — raqamli ta’lim imkoniyatlaridan samarali foydalanish. Elektron kutubxonalar, masofaviy ta’lim platformalari, videodarslar va interaktiv o‘quv resurslari bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq raqamli vositalardan foydalanishda axborotning ishonchliligini tekshirish, tanqidiy fikrlash va raqamli xavfsizlik qoidalariga rioya qilish ham muhim hisoblanadi.

Uchinchi yo‘nalish — ta’limni shaxsiy ehtiyojlarga moslashtirish. Har bir insonning qobiliyati, qiziqishi, o‘rganish sur’ati va hayotiy maqsadlari turlicha. Shu sababli ta’lim jarayonida individual yondashuv, moslashuvchan dasturlar va turli ta’lim shakllaridan foydalanish shaxsning rivojlanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

To‘rtinchi yo‘nalish — nazariya va amaliyot birligini ta’minlash. Bilimning haqiqiy qiymati uni hayotiy va kasbiy vaziyatlarda qo‘llay olish bilan belgilanadi. Loyihalar, amaliy mashg‘ulotlar, amaliyot dasturlari va muammoli vaziyatlarni hal etish orqali olingan bilimlar mustahkamlanadi.

Beshinchi yo‘nalish — ta’lim va mehnat faoliyati integratsiyasini kuchaytirish. Inson mehnat jarayonida yangi tajriba orttiradi, mavjud bilimlarining yetarli yoki yetarli emasligini anglaydi va yangi ko‘nikmalarni egallashga ehtiyoj sezadi. Shu bois ish joyidagi o‘rganish, kasbiy qayta tayyorlash va malaka oshirish uzluksiz ta’limning muhim tarkibiy qismlaridir.

Ushbu yo‘nalishlar birgalikda amalga oshirilganda ta’lim inson hayotidan ajralgan alohida jarayon emas, balki uning kundalik faoliyati va shaxsiy kamolotining uzviy qismiga aylanadi.

Muammolar va ularning yechimlari

Uzluksiz ta’limning ahamiyati ortib borayotganiga qaramay, uni samarali tashkil etishda ayrim muammolar mavjud. Jumladan, barcha hududlarda sifatli ta’lim resurslaridan foydalanish imkoniyatining bir xil emasligi, ayrim shaxslarda mustaqil o‘rganish motivatsiyasining yetarli shakllanmaganligi, raqamli savodxonlik darajasidagi farqlar hamda ta’lim mazmunining mehnat bozori ehtiyojlariga har doim ham mos kelmasligi shular jumlasidandir.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun, avvalo, ta’lim resurslarining ochiqligi va hammabopligini oshirish zarur. Shuningdek, ta’lim muassasalarida mustaqil ta’lim olish,

tanqidiy fikrlash va o‘zini o‘zi baholash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodlardan foydalanish lozim.

Bundan tashqari, ta’lim dasturlarini zamonaviy kasbiy va ijtimoiy ehtiyojlar bilan muntazam muvofiqlashtirish, kattalar ta’limini rivojlantirish hamda norasmiy va informal ta’lim orqali olingan bilim va ko‘nikmalarni tan olish mexanizmlarini takomillashtirish muhimdir. Bunda davlat, ta’lim muassasalari, ish beruvchilar va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi hamkorlik alohida ahamiyat kasb etadi.

Mualliflik nuqtayi nazaridan, uzluksiz ta’lim samaradorligini faqat ta’lim muassasalari soni yoki berilgan diplomlar bilan baholash to‘g‘ri emas. Uning asosiy mezoni — insonning o‘zgaruvchan sharoitlarga moslasha olishi, yangi bilimlarni mustaqil egallashi, o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi va jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo‘sha olishidir.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, uzluksiz ta’lim va shaxsning uzluksiz rivojlanishi bir-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan, o‘zaro ta’sir orqali takomillashadigan jarayonlardir. Uzluksiz ta’lim insonning butun hayoti davomida bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini yangilab borishiga imkon yaratadi. Shaxsning uzluksiz rivojlanishi esa ushbu imkoniyatlardan foydalanish, yangi maqsadlar belgilash va o‘z salohiyatini kengaytirishga bo‘lgan ichki ehtiyojni ifodalaydi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy ta’limning asosiy vazifasi insonga faqat muayyan bilimlar majmuasini berish emas, balki uni mustaqil o‘rgana oladigan, o‘z faoliyatini tahlil qiladigan, yangiliklarga moslashadigan va hayoti davomida rivojlanishga intiladigan shaxs sifatida shakllantirishdan iborat. Shu ma’noda, uzluksiz ta’lim insonning shaxsiy kamoloti, kasbiy muvaffaqiyati va ijtimoiy faolligini ta’minlovchi strategik omil hisoblanadi.

Maqola doirasidagi tahlillarga asoslanib, quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Ta’limning barcha bosqichlarida mustaqil ta’lim olish va o‘zini o‘zi rivojlantirish kompetensiyalarini shakllantirishga alohida e’tibor qaratish.

2. Raqamli ta’lim resurslari va elektron kutubxonalardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, raqamli hamda axborot savodxonligini rivojlantirish.

3. Formal, noformal va informal ta’lim shakllari o‘rtasidagi uzviylikni kuchaytirish hamda hayot davomida olingan bilim va ko‘nikmalarni e’tirof etish mexanizmlarini takomillashtirish.

4. Ta’lim dasturlarini mehnat bozori va jamiyatning o‘zgaruvchan ehtiyojlariga muvofiq ravishda muntazam yangilab borish.

5. Har bir shaxsda o‘z rivojlanish maqsadlarini belgilash, natijalarini baholash va keyingi ta’lim ehtiyojlarini aniqlash madaniyatini shakllantirish.

Shunday qilib, uzluksiz ta’limni rivojlantirish — bu faqat ta’lim tizimini takomillashtirish emas, balki o‘z ustida ishlaydigan, bilimli, moslashuvchan va mas’uliyatli shaxslarni tarbiyalash orqali jamiyatning intellektual salohiyatini oshirish demakdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: https://lex.uz/uz/docs/-5013007

2. UNESCO Institute for Lifelong Learning. Lifelong Learning. – UNESCO, 2022. – URL: https://www.uil.unesco.org/en/unesco-institute/mandate/lifelong-learning

3. UNESCO. Learning: The Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. – Paris: UNESCO, 1996.

4. UNESCO. What You Need to Know on Lifelong Learning. – 13 February 2025. – URL: https://www.unesco.org/en/lifelong-learning/need-know

5. UNESCO. Recommendation on Adult Learning and Education. – Paris: UNESCO, 2015. – URL: https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-adult-learning-and-education